

Trakumsērga

Publicēts: 07.04.2020.

Atjaunināts: 05.06.2023.

Trakumsērga ir ļoti bīstama vīrusu infekcijas slimība. Slimība vienmēr beidzas ar saslimušā dzīvnieka vai cilvēka nāvi.

Pēdējie cilvēka trakumsērgas gadījumi Latvijā reģistrēti (pa vienam gadījumam gadā) 1993., 1996. un 2003. gadā. Savukārt dzīvniekiem pēdējais trakumsērgas gadījums meža dzīvniekiem konstatēts 2010. gadā, bet mājas (istabas) dzīvniekiem – 2012. gadā. Pasaules Dzīvnieku veselības organizācija Latviju oficiāli atzinusi par valsti, kas ir brīva no trakumsērgas. Latvijā galvenie trakumsērgas izplatītāji dabā bija lapsas un jenotsuņi, no kuriem inficējas mājdzīvnieki (suņi, kaķi, mājlopi u.c.).

Ar trakumsērgu slimo tikai zīdītāji, savukārt putni, rāpuļi, zivis un abinieki ar trakumsērgu neslimo. Lai gan visas zīdītāju sugas ir uzņēmīgas pret trakumsērgas vīrusu, tikai dažas no tām ir nozīmīgas šīs infekcijas uzturētājas un izplatītājas dabā. Sīkie zīdītāji: vāveres, peles, žurkas, zaķi u.c. inficējas reti.

Kā var inficēties ar trakumsērgu

Visbiežāk inficēšanās notiek ar trakumsērgu inficētā dzīvnieka koduma rezultātā, brūcē iekļūstot siekalām, kas satur vīrusu. Reti iespējama ir inficēšanās ar inficēta dzīvnieka siekalām, tām nokļūstot uz bojātas ādas (dzīvnieka skrāpējumi vai jau esošās brūces vai ādas nobrāzumi). Zināmi arī citi inficēšanās ceļi – inficētā dzīvnieka siekalām nokļūstot uz acu, deguna vai mutes gļotādām, ieelpojot vīrusu kopā ar putekļiem telpās, kurās uzturas slimi dzīvnieki (šādi gadījumi aprakstīti saistībā ar sikspārņu apdzīvotu alu apmeklēšanu). Inficēties var arī saskaroties ar slimā dzīvnieka smadzeņu audiem. Tiek uzskatīts, ka kontakts gan ar slima dzīvnieka vai slima cilvēka urīnu, asinīm vai fekālijām nerada inficēšanās risku. Pēc inficēšanās vīruss dažas dienas vai mēnešus atrodas tā sauktajā "apslēptajā" stadijā un tā konstatēšana inficētā dzīvnieka vai cilvēka audos ir apgrūtināta. Nav zināmi transmisijas gadījumi no inficēta cilvēka cilvēkam. Trakumsērgas vīruss izzūstot un saules staru iedarbības rezultātā kļūst neinfekciозs.

Slimības pazīmes

Laika periods no vīrusa iekļūšanas organismā līdz pirmo slimības klīnisko pazīmju sākumam, var ilgt no dažām dienām (~10 dienas) līdz gadam un pat ilgāk, tomēr visbiežāk cilvēkam tas ilgst 1 - 3 mēnešus. Lai slimība progresētu, vīrusam jānokļūst nervu sistēmā, pa kuru tas pakāpeniski nonāk centrālajā nervu sistēmā, izraisot smagus tās bojājumus un saslimušā nāvi. Visīsākais inkubācijas periods vērojams tad, ja dzīvnieka kodumi lokalizējas galvas un plaukstu rajonā, kā arī tad, ja ir daudz dziļu kodumu.

Trakumsērgas vīrusu vairošanās un izplatīšanās centrālajā nervu sistēmā ir strauja (vīruss nokļūst dažādos audos, tai skaitā arī siekalu dziedzeros). Šajā laikā parādās trakumsērgas raksturīgie klīniskie simptomi. Agrīnie trakumsērgas simptomi cilvēkam nav specifiski un izpaužas līdzīgi gripai - ar drudzi, galvassāpēm un vispārēju vājumu, kas ilgst pāris dienas. Koduma vietā var būt nepatīkamas sajūtas – dedzināšana, nieze, nejutīgums. Koduma vieta var kļūt sāpīga, retāk novēro tūsku un apsārtumu ap rētu.

Slimībai progresējot, parādās nervu darbības traucējumi – bezmiegs, murgi, nemiers, apjukums, uzbudinājums, halucinācijas, satraukums, pastiprināta siekalošanās, elpošanas traucējumi, apgrūtināta rīšana, kas izpaužas kā bailes no pārtikas un ūdens, rīkles un balsenes krampju lēkmes, agresīva uzvedība, viegla vai daļēja paralīze.

Komplikācijas un sekas

Trakumsērga pēc slimības simptomu parādīšanās nav ārstējama. Akūtais slimības periods parasti pēc 2-10 dienām beidzas ar

slimnieka nāvi.

Vienīgais efektīvais veids, kā pasargāt veselību un dzīvību ir vakcinācija, kas uzsākta nekavējoties pēc iespējamās inficēšanās.

Vakcinācija

Trakumsērgas profilaksei ir pieejamas vakcīnas, kas nodrošina imunitātes izveidošanos pret trakumsērgu. Vakcināciju var veikt gan pirms (pirmskontakta vakcinācija), gan arī pēc kontakta ar slimu dzīvnieku vai dzīvnieku ar aizdomām par trakumsērgu (skatīt Kā rīkoties, ja dzīvnieks Jūs sakodis, saskrāpējis vai apsiekalojis)

Pirms kontakta vakcinācija

Pirms kontakta vakcinācija ieteicama personām, kurām ir paaugstināts inficēšanās risks. Piemēram:

ceļotājiem, kas dodas uz reģioniem, kuros ir nelabvēlīga situācija; <https://www.who.int/ith/rabies.png?ua=1>

personām, kuras ir paredzējušas apmeklēt sīkspārņu apdzīvotas alas;

cilvēkiem, kas dodas uz reģioniem, kur dzīvnieku koduma gadījumā medicīniskās palīdzības kvalitāte ir apšaubāma;

veterinārārstiem un citiem dzīvnieku aprūpē nodarbinātiem speciālistiem (dzīvnieku dresētājiem, zooloģisko dārzu darbiniekiem, klaiņojošo dzīvnieku ķeršanas dienestu darbiniekiem, mežsargiem, mežstrādniekiem, lauku pasta darbiniekiem, medniekiem u.c.);

personām, kas atrodas biežā kontaktā ar potenciāli slimiem dzīvniekiem

Pirmskontakta vakcinācija neizslēdz papildus vakcināciju, ja ir bijis kontakts ar slimu vai iespējams slimu dzīvnieku, tāpēc vienmēr jāgriežas ārstniecības iestādē. Profilaktiskā vakcinācija sastāv no trīs vakcīnas devām, kas ievadāmas 0. dienā, 7. dienā un 28. vai 21. dienā. Pirmā revakcinācija jāveic vienu gadu pēc vakcinācijas, bet vēlākas revakcinācijas - ik 5 gadus. Vakcinācijas kurss var mainīties atkarībā no vakcīnas lietošanas instrukcijas.

Kā rīkoties, ja dzīvnieks Jūs sakodis, saskrāpējis vai apsiekalojis

Koduma (saskrāpējuma) vietu rūpīgi noskalo ar lielu ūdens daudzumu un mazgā ar ziepēm (10 - 15 min), lai mehāniski attīrītu brūci no siekalām.

Nekavējoties jāvēršas ārstniecības iestādē, kur noteiks tālāko rīcību.

Pēc kontakta vakcinācija

Lai novērtētu trakumsērgas risku un pieņemtu lēmumu par potēšanas kursa nozīmēšanu, ārstam nepieciešams sniegt šādu informāciju: vieta, kur noticis kontakts ar iespējami slimo dzīvnieku, apstākļi, kādos ir noticis šis kontakts (vai dzīvnieka uzbrukums bija provocēts, vai arī dzīvnieks uzbruka pirmais), dzīvnieka suga, vai dzīvnieks ir bijis vakcinēts, vai ir organizēta dzīvnieka veterinārmedicīniskā novērošana (izziņa no veterinārmedicīnas speciālista).

Pasaules Veselības organizācija ārstiem iesaka veikt vakcinācijas nepieciešamības novērtējumu atkarībā no kontakta veida ar iespējami inficēto dzīvnieku.

I kategorijai atbilst pieskaršanās dzīvniekam, dzīvnieka barošana vai arī dzīvnieks nolaizījis nebojātu ādu. Vakcinācijai nepieciešama.

II kategorijai atbilst virspusēji, sīki ādas bojājumi, nelieli skrāpējumi vai abrāzija bez asiņošanas. Vakcinācijai nepieciešama.

III kategorijai atbilst viens vai vairāki kodumi, skrāpējumi nolaizītas gļotādas vai bojāta āda, Vakcinācijai nepieciešama.

Vakcinācija tiek nozīmēta visos inficēšanās riska gadījumos (neatkarīgi no tā, vai personai ir vai nav kontrindikācijas vakcinācijai), kad bijis nozīmīgs kontakts ar slimu vai iespējams slimu dzīvnieku (dzīvnieka kodums, slimā dzīvnieka siekalu nokļūšana uz gļotādām, bojātas ādas brūces u.c.). Vakcinācija jāuzsāk iespējami ātrāk, jo tā novērš vīrusa nonākšanu centrālajā nervu sistēmā.

Ja ārsts ir pieņēmis lēmumu par vakcinācijas uzsākšanu, atteikšanās no vakcinācijas vai patvaļīga tās pārtraukšana nav pieļaujama, jo saslimšana ar trakumsērgu vienmēr beidzas ar nāvi. Tikai savlaicīgs, pilns vakcinācijas kurss un ārsta ieteikumu stingra ievērošana var novērst saslimšanu ar šo bīstamo neārstējamo slimību!

Vakcinācijas kursa ilgums var atšķirties:

ja 10 dienu laikā dzīvnieks ir vesels un dzīvs, vakcinācijas kursu pārtrauc (nepieciešama informācija no veterinārārsta);

ja dzīvnieka novērošana nav iespējama (nezināms vai klaiņojošs kaķis vai suns), veic pilnu vakcinācijas kursu.

Vakcinācija pret trakumsērgu gan bērniem, gan pieaugušajiem pēc saskares ar dzīvniekiem, kuri ir slimi vai tiek turēti aizdomās par saslimšanu ar trakumsērgu, tiek apmaksāta no valsts budžeta.

Vispārējie ieteikumi profilaksei

Izvairieties no kontaktiem ar savvaļas dzīvniekiem un „nepazīstamiem” mājdzīvniekiem.

Turieties tālāk no dzīvniekiem, kuri uzvedas savādi, netuvojieties tiem un nebarojiet tos.

Slimam vai ievainotam dzīvniekam nepieskarieties ar kailām rokām, neaiztieciet un nenesiet to mājās.

Slimam savvaļas dzīvniekam bieži novēro agresīvu uzvedību, vai tas var būt neraksturīgi rāms, ar netipisku vēlmi tuvoties cilvēkam. Šāda dzīvnieka uzvedība var izpausties tikai slimības beigu stadijā. Ja novēro savvaļas dzīvnieku divaini uzvedamies, ziņojiet par to Pārtikas un veterinārajam dienestam.

Neturiet savvaļas dzīvniekus kā mājdzīvniekus.

Atturiet bērnus no rotaļāšanās ar klaiņojošiem dzīvniekiem.

Māciet bērniem neņemt rokās svešus, klaiņojošus dzīvniekus, pat ja tie izturas draudzīgi.

Neatstājiet ārpus mājas atkritumus un pārtiku mājdzīvniekiem starp ēdienreizēm, kas var piesaistīt savvaļas un nokļīdušus dzīvniekus.

Turiet atkritumus metāla konteinerā ar ciešu vāku.

Ieteikumi ceļotājiem

Trakumsērga tiek reģistrēta visos kontinentos, izņemot Antarktīdu, taču visbiežāk nāves gadījumi no trakumsērgas cilvēkiem tiek reģistrēti Āzijas un Āfrikas valstīs un kā galvenais izplatītājs tiek minēti suņi. Risks inficēties ar trakumsērgu, apceļojot Eiropas valstis, ir ļoti zems, ja tiek ievēroti pamata profilakses pasākumi, piemēram, izvairīšanās no saskarsmes ar savvaļas dzīvniekiem un mājdzīvniekiem. Lielāks risks ir ceļotājiem, kuri dodas uz augsta riska ekspozīcijas teritorijām (Āzijas, Āfrikas valstīm).

Ceļotājiem ir jāizvairās no klaiņojošiem dzīvniekiem, īpaši suņiem, kaķiem un mērkaķiem, kā arī klaiņojošiem un nebrīvē esošiem savvaļas dzīvniekiem. Personām, kas apmeklē alas, kuras apdzīvo sīkspārņi, ir jāizvairās no kontakta ar šiem dzīvniekiem - gadījumā, ja tāds ir bijis, rekomendēta pēcekspozīcijas profilakse.

Plānojot ceļojumu, epidemiologi aicina iedzīvotājus kopā ar ģimenes ārstu izvērtēt risku un lemt par nepieciešamību profilaktiski vakcinēties pret trakumsērgu.

Informācija ceļotājiem par vakcināciju pret trakumsērgu (un citām infekcijas slimībām), apmeklējot pasaules valstis, piemēram, ir pieejama ASV Slimību profilakses un kontroles centra (CDC) mājas lapā: <https://wwwnc.cdc.gov/travel>

Ieteikumi mājdzīvnieku īpašniekiem

Īpaša uzmanība jāpievērš savlaicīgai un regulārai savu mīluļu vakcinācijai pret trakumsērgu. Likumā ir noteikts dzīvnieku īpašnieku pienākums nodrošināt suņu, kaķu un mājas sesku vakcināciju un atkārtotu vakcināciju pret trakumsērgu saskaņā ar veterināro zāļu lietošanas instrukcijā noteikto kārtību.

Slimam mājdzīvniekam var būt novērojama uzvedības maiņa – tas var atteikties no barības un ūdens, tā vietā graužot neēdamus priekšmetus, kļūt agresīvs vai netipiski lēns u.c.

Ja Jūsu dzīvnieku sakodis vai citādi ievainojis cits dzīvnieks:

neaiztieciet dzīvnieku ar kailām rokām;

mazgājiet brūci ar ziepēm un skalojiet ar lielu tekoša ūdens daudzumu, apstrādājiet ar dezinficējošiem šķīdumiem;

zvaniem veterinārārstam.

Papildus informācija

 [Trakumsērga cilvēkiem - diagnostikas un profilakses standarts](#)

Pasaules Veselības organizācija (PVO): <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/rabies>

PVO informācija ceļotājiem: <https://www.who.int/ith/rabies.png?ua=1>

 [Eiropas Slimību profilakses un kontroles centrs \(ECDC\)](#)

Amerikas Slimību kontroles un profilakses centrs (CDC): <https://www.cdc.gov/rabies/index.html>

CDC informācija ceļotājiem: <https://wwwnc.cdc.gov/travel>

Pārtikas un veterinārais dienests:

<https://www.zm.gov.lv/partikas-un-veterinarais-dienests/statiskas-lapas/trakumserga?id=7532#jump>

<https://www.zm.gov.lv/partikas-un-veterinarais-dienests/jaunumi/pvd-uzsak-meza-dzivnieku-vakcinaciju-pret-trakumsergu?id=10581>

<https://www.spkc.gov.lv/lv/trakumserga>